

PUBLIKÁCIE ministerstva pre sjednotenie zákonov a organizácie správy V E S T N Í K.

Min. taj. Ant. Hons:

Postavení Slovenska v zákonodárství republiky.

(Pokračování.)

Zároveň umožněno zákonem přejímání veřejných ústavů léčebných a humanitních do státní správy²⁶⁾ (z. č. 242/1920), ba dokonce stát převzal vůbec sám výkon zdravotní policie obcí (z. č. 332/1920, 236 a 405 ai 1922), což má právě na tomto území, poměrně slabě lékařsky obsazeném, velký význam²⁷⁾. Úprava přimkla se tu spíše ke právu platnému mimo Slovensko, přejímajíc z práva uherského jen některá výhodnější ustanovení (jako ku př. při lékařově povinnosti residenční a p.).

Zavedení župního zřízení pak bylo příčinou, že působnost dosavadních sirotských stolic podle z. čl. XX:1877 byla prozatím dočasně přenesena na nové poručenské úřady, podřízené ministru spravedlnosti, jejichž organizace se tak přiblížila do jisté míry organizaci v ostatních částech republiky, která sice rovněž nebyla bez výtek, avšak přes to obstarávala daleko lépe svůj úkol, nežli tomu bylo na Slovensku a Podk. Rusi (zák. č. 246/1922, 391/22, nař. 326/1922, vyhl. 382/22). Zároveň nařízeno, že poštovní šekový úřad musí přijímat v úschovu a správu deposita poručenských a soudních úřadů (z. č. 88/1924), při čemž stát ručí za taková deposita.

Rovněž bylo třeba vyřešiti uspokojivě smlouvu pracovní, na kterémžto poli dostalo se zájmům zaměstnanců všestranného ohledu a ochrany zejména i po stránce hmotného zabezpečení zákonem č. 244/1922 o úpravě právních poměrů mezi zaměstnavateli a zaměstnanci na Slovensku a Podkarpatské Rusi, při čemž zrušena všechna dosavadní psaná i zvyková ustanovení, pokud by se v neprospěch zaměstnanců přičila ustanovením nového zákona (z. č. 217/1924).²⁸⁾

Rozvinutí rozsáhlé bytové péče, zejména stavby domů obytných — jak jsme se jí ostatně již z předu dotkli — odpomáhalo jednak nezaměstnanosti, jednak nedostatku bytů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Nejde tu jen o státní zaměstnance, pro něž stát, resp. státní podniky obytné

²⁶⁾ Zákon sám stanoví výslovně v § 4., že za státní ústavy mohou býti prohlášeny nemocnice v Lučenci a v Munkáči.

²⁷⁾ Ačkoliv Slovensko je rozlohou svou větší než Čechy, působila tam sotva třetina počtu lékařů v Čechách; zvláště hornaté krajiny zůstávaly neobsazeny.

²⁸⁾ Srv. k tomu podrobnosti v brož. »Služobné smluvy na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi« (nákl. min. pro sjednocení zák. a organ. správy).

domy stavěly ve značné míře (ku př. železnice), ale i ostatní občanstvo nebydlící. Družstvům výrobním a pracovním poskytována státní záruka za výpůjčky, jimi učiněné až do celkové výše 50 milionů (z. č. 87/1922).

Na poli rozšíření a zlepšení sítě komunikační rozvinuta ve prospěch Slovenska a Podkarpatské Rusi rovněž činnost rozsáhlá, jak o tom svědčí nejen rozsáhlé stavby silniční, stále prováděné, ale též různé normy, zařazené do Sbírký zákonů a nařízení.²⁹⁾ Jen příkladmo poukážeme zde na některé z nich.

Tak hned zákonem č. 78/1920 o doplnění sítě státních drah na Slovensku zmocněna vláda k výstavbě druhé koleje z Břeclavy do Děvínské Nové Vsi, ke stavbě dráhy z Vajan—Drahoňova do Bánovců a k přestavbě místní dráhy z Vajan do Užhorodu, a za tím účelem i k výkupu příslušných tratí, při čemž povolen náklad nutný až do výše 90 mil. Kč. Vykupovány různé místní dráhy (jako v údolí Borže), rozšiřována nádraží, výtopny a ostatní zařízení, pracováno na projektech a vyměřování polních prací pro budoucí stavby (mezi posledními je dráha Terešva—Trebúšany), zlepšení provozu a spojení jednotlivých míst, povolovány tarifní slevy ku podpoře slovenského průmyslu a pod.³⁰⁾ Konečně nutno tu zvláště vytknouti ještě zákon č. 158/1925, jímž vláda zmocněna, aby nabyla pro Čsl. stát akcií Košicko—Bohumínské dráhy a aby na úhradu nabývací ceny vydala 4% státní dlužní úpisy, umořitelné do r. 1966 do nejvyšší částky Kč 45,282.000. Tím dokončí se pak významný počín, kterým umožněno bude dosavadní nesrovnalosti tarifní vyrovnati, čímž opět poslouženo bude hlavně slovenskému průmyslu.

Tomuto průmyslu poskytují se i zvláštní výhody při státních dodávkách (nabídky mohou býti až o 5% vyšší), v nichž je kromě toho vždy pamatováno určitým procentem na živnostníky a průmyslníky z tohoto území. Pro živnostníky válkou poškozené poskytnut úvěr,³¹⁾ vláda zmocněna, aby převzala pohledávky, vzniklé vůči býv. eráru uherskému z dodávek za doby války a poskytla za ně příslušnou úplatu (zák. č. 236/1924) a ztráty, povstalé z poválečných poměrů peněžních a úvěrních ústavů, a výdělkových a hospodářských společenstev a družstev mohou býti částečně uhrazeny ze zvláštního fondu, zřízeného zákonem č. 237/24. Poskytnuty dále úlevy při nastupování živností, pokud jde o vysvědčení

²⁹⁾ V oboru silničním budiž zde uveden jen příkladem zákon již z roku 1919 č. 319 Sb. z. a n., jímž povoleny náklady na nouzové práce na státních a župních silnicích v tehdejších župách Abaujské, Trenčinské, Turčanské, Oravské a Zvoleňské a na státní silnici Užhorod—Vel. Michalovce. Dále zák. č. 302/1921, jímž zlepšeny oproti dosavadnímu stavu, počítajícimu jen s výnosem silniční přírážky v dobách mírových, zdroje příjmů žup, aby mohly dostáti svým úkolům ohledně župních silnic, a jímž stanoveno každoroční (místo dřívějšího dvouletého) sestavování a předkládání rozpočtu, poněvadž v poválečných poměrech těžko dala se určití potřeba na dvě léta předem; důsledek toho byl i stejný postup při sestavování a předkládání závěrečných účtů.

³⁰⁾ Podrobnosti toho možno seznati z jednotlivých zápisů o řádných zasedáních Čsl. Ústřední rady železniční, uveřejňovaných ve Věstníku ministerstva železnic.

³¹⁾ Viz zák. a nař. č. 276, 359, 437, 526 ai 1919, 336 a 614 ai 1920, 49, 82 a 273 ai 1921.

na odchodnou některých odb. škol, jako u strojnické školy v Bratislavě, pokračovací školy pro hluchoněmé v Kremnici, dívčí odborné školy rodinné a živnostenské v Trenčíně, st. průmyslové školy v Prešově a p. Zřízení státní ústav pro zvelebování živností v Turč. Sv. Martině (č. 28/1923) a poskytnuto dostatečné zastoupení ve Státní radě živnostenské nejen pokud jde o zástupce vysílané příslušnými korporacemi, ale též pokud jde o členy, jmenované ministrem průmyslu, obchodu a živností, kde ze 30 jmenovaných musí být nejméně 8 ze Slovenska a Podk. Rusi (nař. č. 192/a 235 ai 1925). Associačnímu provozování obchodů prospělo značně zavedení dosud tam neznámé instituce společností s ručením omezeným, která v ostatních částech republiky dobře se osvědčila (z. č. 271/1920). Pamatováno stále na to, aby zejména horší výrobci a výrobci z chudých krajů tohoto území byli vždy patřičně respektováni a jim existence umožněna a podpořena, jak můžeme ku př. konstatovati i v novém živnostenském zákoně pro Slovensko a Podk. Rus (č. 259/1924), kterým zjednána co možná největší unifikace na poli živnostenského práva.

Tento zákon obsahuje mnohé organizační, hospodářsko a sociálně-politické předpisy, kterých dosavadní uh. z. čl. XVII : 1884 neznal a vyhověl konečně dávným požadavkům slovenského živnostnictva, směřujícím k povznesení živnostenské výroby a obchodu na Slovensku a z toho důvodu i k zavedení průkazu způsobilosti a k vybudování povinné organizace živnostnictva, spočívající dosud jen na podkladě dobrovolném, spolkovém. Stanoveny živnosti svobodné, řemeslné a koncesované, zlepšena výchova dorostu (umožněno zřizování škol učňovských v místech, kde je aspoň po 3 roky 30 učňů), stanoven poměr počtu učňů k počtu pomocníků (aby mistr nepracoval pouze se samými učedníky), a vybudována řádná sociální ochrana živnostenského pomocnictva. Tato poslední vztahovala se dosud jen na dělnictvo tovární (nikoli tedy na maloživnostnictvo) a po stránce zdravotní byla vůbec v malé míře respektována. Byla zde celá řada živností,³²⁾ které svým provozováním na nevhodných a nezpůsobilých místech a místnostech ohrožovaly nejen sousedstvo, ale byly nebezpečny i zdraví zaměstnaného tam dělnictva; při tom pak závody malé³³⁾ vůbec unikaly patřičnému zákroku se strany úřadu. Tomu všemu nový zákon zabraňuje a odpomáhá. Tento převzal též zmíněný již předpis zák. č. 571/1919 o zrušení pracovních knížek a ohledně pracovní doby, přestávky, práce přes čas, noční práce a práce mladistvých, odkazuje přestě na nové zákony republiky, o nichž byla již z předu řeč. Spory z pracovního, učebního a mzdového poměru přikazují se rozhodčím výborům, zřízeným při každém společenstvu. Tato společenstva jsou vyjma Bratislavu a Košice z počátku smíšená s jednotlivými odbory, jež mají být napříště základem odborných společenstev; uvnitř společenstev má pak pomocnictvo býti chráněno hromadami pomocnickými. Nový předpis ovšem vynutil si zejména po dobu přechodnou četné úlevy, jako při způsobu podávání průkazu způsobilosti, dále dispens od celého průkazu a p. Všechna

³²⁾ Jako na př. továrny na kotle, dusičnou, sírovou neb solnou kyse-
linu, salmiak, varny smůly a asfaltu, dršťkárný a p.

³³⁾ Na př. kovářská dílna, pekárna a p.

nabytá práva ponechána v platnosti. V některých směrech měl pak již tento zákon některá ustanovení daleko lepší než v ostatních částech republiky, jako při zrušení pracovního poměru, dále při živnosti knihkupecké a příbuzných živností (jež nebude již koncessovanou), při živnosti šití prádla (zůstane svobodnou) a p. Zákon znamená krátce oproti dosavadnímu stavu pokrok ve směru zvelebení živnostenské výroby a sociální ochrany dělnictva. Přes to pak, že podmínky k nastupování a provozování živností jsou v ostatních částech republiky daleko přísnější nežli na území Slovenska a Podk. Rusi (hlavně pokud jde o zákon XVII : 1884 tam dříve platný), byla zákonem č. 155/25, kterým se upravuje rozsah nabytých živnostenských oprávnění, zjednána zásadně úplná parita³⁴⁾ mezi živnostníky ze Slovenska a Podk. Rusi a živnostníky z ostatního území, čímž bylo oněm zjednáno široké pole působnosti tím, že mohou svého dosavadního živnostenského oprávnění využítkovati na celém území čsl. státu, aniž by vyhovovali přísnějším předpisům tam platným.

Jisto je dále, že mezi jiným i průmyslu prospěl zák. č. 216/1924 o honorování uherských válečných půjček, kde zvláště osobám hospodářsky slabým vyšlo se velice blahovonně vsříc a dále zákon č. 238/1922, jímž rozšířena působnost zemských úvěrních ústavů na Slovensko a Podk. Rus. Tím podpořeny a rozšířeny možnosti řádného úvěru hypotekárního (bytová péče), komunálního, melioračního a železničního; tento vysoce národohospodářský účel podpořen je se strany státu ještě tím, že ministr financí zmocněn, aby uložil u těchto ústavů ze státních prostředků v hotovosti částku až do 40.000.000 Kč na úrok o 1% nižší, než je dočasná úřední sazba eskontní, nejvýše však 4%. Stejně státní podpory a za stejných úrokových podmínek dostalo se i nově zakládaným spořitelnám a jejich odbočkám na Slovensku a v Podkarp. Rusi zákonem č. 390/1922 (maximální výše státních vkladů úhrnem 15 milionů Kč).

Vyhověno dále požadavku finanční sekce II. sjezdu slovenských právníků (30. a 31. října 1920), aby přeneseny byly co nejdříve finanční agendy notářů a městských berních úradů na finanční úřady I. stolice a aby pravomocenské funkce municipálních orgánů vůbec, pokud jde o finanční věci, přeneseny byly na generální finanční ředitelství v Bratislavě a zemský finanční úřad v Užhorodu.³⁵⁾ To musilo se však státi ještě před provedením župního zřízení, poněvadž by jinak byl nastal ve svých důsledcích naprosto neudržitelný přesun podle § 6. zákona župního; provedl to zák. č. 43/1922, jímž oddělena byla státní správa finanční od (beztak přetížené) obecní a municipální a uzpůsobena ve smyslu přání slovenského právnictva.

Pensionovaným státním zaměstnancům zachovány nejen jejich nároky pensijní, nýbrž byly kromě toho zvláště výhodně upraveny, jejich

³⁴⁾ Zjednávaní parity je vůbec všeobecnou tendencí jevíci se v různých normách již od samého převratu ve všech oborech. Sem mohli bychom připočísti i nař. č. 237/1919 o vzájemném výkonu exekučních titulů povstalých v Čechách, na Moravě a ve Slezsku s jedné a na Slovensku s druhé strany jak před, tak i po 28. říjnu 1918.

³⁵⁾ Hlavní finanční ředitelství v Užhorodě pro Podkarpatskou Rus zřízeno zákonem č. 59/1922.

požitky zvýšeny a přiznány i v případech, které nemohly býti náležitě doloženy, dále pak snížen počet let jako předpoklad pro pensionování; konečně i propočítání s tím související znamená slušnou materiální výhodu. Podle těchto zásad upraveny pak do jisté míry i odpočivné požitky župních zaměstnanců a obecních a obvodních notářů na Slovensku a v Podkarpatské Rusi a jejich pozůstalých (z. č. 310/1924).

Daň výdělková I. třídy až na nepatrné výjimky, daň výdělková II. a IV. tř., které, poněvadž byly vybírány vedle daně z příjmu, byly jaksi dvojnásobně zdaněny, byly srovnány. Sazba výdělkové daně III. tř. pak snížena na sazby od ½—4% (dříve 10%) podle výše poplatného výtěžku. Rovněž snížena a to v některých případech velice podstatně daň rentová. Dále zrušen adnex daně z příjmu, všeobecná důchodková přírážka a odstraněna periodická daň z majetku. Z toho již patrné, že zvláště pro Slovensko bylo docíleno snížení břemene daňového a můžeme generálně prohlásiti, že na poli finančním je intence učiniti Slovensko účastným co možná největších výhod, pokud to jen státní pokladna připouští.³⁶⁾ Tyto intence mohli jsme sledovati od počátku tohoto pojednání a budou zřejmy i z dalšího.

A tu můžeme hned uvést ku př. úpravu hmotných poměrů učitelek státních mateřských škol (n. č. 205/1920),³⁷⁾ drahotní výpomoci poskytnuté učitelstvu škol ludových a občanských vydržovaných obcemi a náboženskými společnostmi,³⁸⁾ jednorázové výpomoci k pensím těchto učitelů (z. č. 410/1922), zlepšení úpravy služebních příjmů a výslužného učitelstva na státních školách ludových a občanských na Slovensku (n. č. 181/20) a v Podk. Rusi (č. 25/23) a poslední úpravu výplaty odpočivných a zopatrovacích požitků a jednorázových výpomocí k nim, jak učitelům škol ludových a občanských a opatrovatelkám dětských opatroven, vydržovaných církvemi a obcemi, tak i některým pozůstalým po těchto osobách (pro Slovensko z. č. 167/1924, pro Podkarpatskou Rus z. č. 166/24).³⁹⁾

Tak pomáháno učitelstvu, při čemž nezapomělo se ani na učitelstvo z dřívějších dob nejen po stránce hmotné, ale i jinak poskytováním různých úlev, jako ku př. při zkouškách učitelské způsobilosti na Slovensku, pokud jde o znalost jazyka státního (z. č. 276/1920) a p. Úlevy poskytovány i žákům různých škol jako ku př. nařízením č. 528/1920, jímž postavena československé státní učiliště živnostenská nacházející se na Slovensku a v Podk. Rusi na roveň ostatním státním živnostenským učilištím ohledně náhrady předepsané doby učební, po případě předepsaného zaměstnání pomocnického. Naproti tomu však zvýšena povinná docházka školní do škol obecných ze 6 na 8 plných let školních, čímž umožněno

³⁶⁾ Při tom nepočítáme na méně významné věci jako je na př. zvýšení náhrady za ubytování vojska (z. č. 248/1920) a pod.

³⁷⁾ Dostali tytéž požitky jako ostatní státní zaměstnanci podle z. č. 541/1919.

³⁸⁾ Viz zák. a nař. 225/1920, 695/1920, 219 a 455 ai 1921, 380/1922, 88 a 227 ai 1923, 120, 262, 281 ai 1924.

³⁹⁾ Základní poměry učitelských osob na státních ústavech vyučovací, vzdělávacích a výchovných býv. státu uherského na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byly upraveny analogicky jako u ostatních státních zaměstnanců podle zák. č. 269/20, o němž jsme již z předu pojednali.

zvýšení a prohloubení primární výchovy školní a odstraněny nesrovnalosti jeví se v tom, že četné jiné zákony počítaly se skončením povinnosti školní a vstupem do budoucího zaměstnání teprve ve 14. roce věku (jako ku př. zákon o práci dětí, živnostenský zákon a p.). Počítáno i na zavedení povinné docházky pro mládež ve věku od 14—16 let, pokud se nevzdělává na pokračovacích školách živnostenských, kupeckých, lidových hospodářských⁴⁰⁾ nebo jiných vyšších a odborných, a to do pokračovacích škol nebo kursů při lidových a občanských školách (z. č. 266/22). Stavěny dále školy všeho druhu, takže síť školská rozprostírá se nyní pomalu rovnoměrně po všech krajích tohoto území. Schválena nová ústava církve evangelické a. v. na Slovensku (vyhl. č. 61/23) a prohlášena za zákonně uznanou na území Slovenska a Podkarp. Rusi i církev Československá (vyhl. č. 193/25). Poněvadž pak příjmy kongruové a dotační duchovenstva byly daleko nižší, nežli v ostatních částech republiky (asi o 2.000 Kč), byly prozatímně až do konečné úpravy cestou administrativní zvýšeny na stejnou míru přiznáním zvláštních přídavků; vedle toho jsou účastni i všech mimořádných drahotních a podobných přídavků. Zákonem č. 96/25, řešícím vzájemné poměry náboženských vyznání zjednodušeny značně formality ve příčině uzavírání smluv mezi manžely o náboženství dětí a formality, týkající se výstupu z církve, tak, aby to odpovídalo demokratickým tendencím, jimiž je prostoupena novější doba. Vědeckým zkoumáním Slovenska a Podk. Rusi kromě ostatních příslušných institucí pověřen zvláště Slovanský ústav v Praze (z. č. 27/22). Novou je dále i organizace dvouletých hospodářských lidových škol s bezplatným vyučováním a povinnou docházkou, jejichž účelem je příprava venkovské mládeže k životu praktickému a vzbuditi touhu po dalším vzdělání zemědělském, kterážto okolnost má nejen pro celý stát, vykazující více půdy zemědělské (7,449,582 ha), nežli nezemědělské (6,585,608 ha), ale právě pro Slovensko veliký význam.

A právě v tomto oboru doznává dosavadní stav na Slovensku a v Podk. Rusi značné zlepšení, jak to ostatně zasluhuje, uvážíme-li, že zemědělské půdy na Slovensku je 2,352.524 ha,⁴¹⁾ tedy polovina veškeré půdy. Po této stránce má ohromný význam zejména pozemková reforma, zahájená již v r. 1919 zabráním velkého majetku pozemkového (z. č. 215/19) a zřízením Státního pozemkového úřadu (z. č. 330/19), jež byla v následující době pak předmětem celé řady zákonů a nařízení, od jejichž vypočítávání zde můžeme zajisté upustiti. Ohromné soustředění půdy v rukou malého počtu latifundistů oproti statisícům nesoběstačných existencí zemědělských vyplývá z toho, že na 113.894 závodů zemědělských, vlastnických půdu až do 1000 kat. jiter připadalo celkem 46.010 kat. jiter, kdežto na 935 závodů nad 1000 kat. jiter celková výměra 3,151.881 kat. jiter.

(Dokončení.)

⁴⁰⁾ K těmto se ještě vrátíme.

⁴¹⁾ Nezemědělské půdy je na Slovensku 2,541.065 ha a v Podkarpatské Rusi 856.288 ha oproti 407.524 ha půdy zemědělské (podle sestavení vydaného v r. 1925 Státním pozemkovým úřadem).